



Економіка

УДК 338.46:343.148(477)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.22790652>

ДЕТЕРМІНАНТИ ФОРМУВАННЯ ПОПИТУ НА ЕКОНОМІЧНУ ЕКСПЕРТИЗУ З БОКУ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ В УКРАЇНІ

Богдан-Петро Олегович Кошовий

д.е.н., доцент, Львівський університет бізнесу та права, Львів, Україна,

<https://orcid.org/0000-0001-8550-0028>

Прийнято: 02.10.2025 | Опубліковано: 16.10.2025

Анотація. *Мета.* Обґрунтувати типологію детермінант попиту на економічну експертизу за мотивом замовника та визначити співвідношення виокремлених груп в українських умовах. *Методи.* Застосовано структурно-функціональний аналіз офіційної відомчої статистики судово-експертної діяльності за 2020–2025 роки, розрахунок питомої ваги та темпів зміни за сегментами й кадровими показниками, зіставний аналіз нормативних актів, що регулюють оцінку воєнних збитків, а також теоретичне моделювання поведінки замовника на основі концепцій довірчих благ і похідного попиту. *Результати.* Виокремлено чотири продукти економічної експертизи, що розрізняються процесуальним статусом результату, ціною та строком, і показано, що об'єднання їх у єдиний ринок приховує відмінну поведінку покупця. Установлено, що загальний обсяг експертиз науково-дослідних установ судових експертиз скоротився від 138 042 у 2021 році до 54 878 у 2025 році, тобто на 60,2 %, тоді як сегмент досліджень поза кримінальним провадженням скоротився лише на 56,6 %, а його питома вага зросла від 12,6 % у 2020 році до 17,8 % у 2025 році. Частка атестованих



експертів, які не працюють у державних спеціалізованих установах, підвищилася від 8,2 % до 10,3 %. Економічний напрям забезпечено 110 методиками з 1 421, тобто менш ніж 8 % переліку. Запропоновано типологію детермінант з поділом на примусові, захисні та проактивні. *Висновки.* Попит суб'єктів господарювання тримається на примусово-захисному ядрі, а зафіксоване скорочення обсягів описує структурну перебудову ринку, а не згасання потреби. Обмежувачі попиту мають переважно неціновий характер: попри зростання тарифу експертгодини майже удвічі за три роки, вирішальними бар'єрами залишаються строк очікування, невизначеність результату та ризик отримати висновок на користь опонента. Процедури документування воєнних збитків формують сталу лінію замовлень і поступово розширюють проактивний шар попиту.

Ключові слова: судово-експертна діяльність, довірчі блага, інформаційна асиметрія, похідне благо, професійні послуги, оцінка воєнних збитків, цінова еластичність, атестація фахівців, компенсаційні механізми.

DETERMINANTS OF DEMAND FOR ECONOMIC EXPERTISE AMONG BUSINESS ENTITIES IN UKRAINE

Bohdan-Petro Olehovych Koshovyi

Doctor of Economics, Associate Professor, Lviv University of Business and Law,
Lviv, Ukraine,

<https://orcid.org/0000-0001-8550-0028>

Abstract. Purpose. To substantiate a typology of the determinants of demand for economic expertise based on the customer's motive and to determine the ratio of the identified groups in Ukrainian conditions. *Methods.* The study applies structural and functional analysis of official departmental statistics of forensic expert activity for



2020–2025, calculation of shares and rates of change by segment and by personnel indicators, comparative analysis of the regulations governing the assessment of war damage, and theoretical modelling of customer behaviour based on the concepts of credence goods and derived demand. *Results.* Four products of economic expertise are distinguished by the procedural status of their result, price and turnaround, and it is shown that merging them into a single market conceals different buyer behaviour. The total volume of examinations carried out by research institutions of forensic expertise fell from 138,042 in 2021 to 54,878 in 2025, that is by 60.2 %, whereas the segment of studies outside criminal proceedings contracted by only 56.6 % and its share rose from 12.6 % in 2020 to 17.8 % in 2025. The share of certified experts not employed by state specialised institutions increased from 8.2 % to 10.3 %. The economic field is supported by 110 methodologies out of 1,421, that is less than 8 % of the list. A typology of determinants divided into compulsory, defensive and proactive is proposed. *Conclusions.* The demand of business entities rests on a compulsory-defensive core, and the recorded contraction of volumes describes a structural rearrangement of the market rather than a fading need. The constraints on demand are largely non-price: despite the tariff for an expert hour almost doubling over three years, the decisive barriers remain waiting time, uncertainty of the outcome and the risk of obtaining an opinion favouring the opponent. War damage documentation procedures form a stable line of orders and gradually expand the proactive layer of demand.

Keywords: forensic activity, credence goods, information asymmetry, derived good, professional services, war damage assessment, price elasticity, certification of specialists, compensation mechanisms.



Вступ

Актуальність проблеми

Загальна кількість експертиз, проведених науково-дослідними установами судових експертиз Міністерства юстиції України, зросла зі 130 099 у 2020 році до 138 042 у 2021 році, після чого послідовно скорочувалася (124 790 у 2022 році, 94 072 у 2023 році, 47 623 у 2024 році) і лише у 2025 році відновилася до 54 878 [1; 2]. Просте прочитання цієї динаміки як обвалу попиту хибне вже тому, що показник відображає завантаження державного сегмента, а не потребу економіки в експертному знанні, а крім того змішує дослідження, призначені судом чи слідчим, і дослідження, замовлені безпосередньо підприємствами. Паралельно зі скороченням обсягів війна сформувала потребу, якої до 2022 року не існувало в такому масштабі: Методика визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку зі збройною агресією РФ, прямо відносить обчислення збитків або до незалежної оцінки, або до судової експертизи чи експертного дослідження [3]. Масштаб потенційних замовлень окреслюють доступні оцінки: прямі збитки інфраструктури, житла та бізнесу станом на лютий 2026 року сягнули 197,5 млрд доларів, з яких 18,4 млрд припадає на активи підприємств промисловості, будівництва та сектору послуг, а пошкоджені або знищені активи мають щонайменше 12,6 тис. підприємств [4]. Спільна оцінка уряду України, Світового банку, Європейської комісії та ООН фіксує сукупну шкоду в 195,1 млрд доларів станом на 31 грудня 2025 року за потреб на відновлення 587,7 млрд доларів упродовж десятиліття [5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Вітчизняні праці розходяться щодо того, що саме стримує розвиток економічної експертизи. І. К. Шушакова та Ю. В. Гершман на основі офіційної відомчої статистики за 2020–2025 роки пояснюють зміни зовнішніми



обставинами воєнного стану і фіксують перехід від кількісного скорочення до структурної адаптації з посиленням недержавного сегмента [1], тоді як Я. І. Мулик бачить джерело проблем усередині системи, у недоліках інструктивного регулювання та вузькості правових функцій експерта-економіста [7]. Близькою до другої позиції є аргументація О. Б. Пугаченко і Т. В. Фоміної, які зіставили права та обов'язки експертів з економічних питань у профільному і процесуальному законодавстві та зафіксували неузгодженості між ними [6]. Спільним для цих робіт залишається нормативний ракурс: попит описується як похідна від законодавчої рамки, а не як рішення підприємства.

Процесуальний зріз поглиблює Т. А. Ревякіна, яка після реформи господарського процесу обґрунтувала варіативний характер форм участі експерта і показала, що процесуальний статус не збігається з правовим [8]. Умови звернення до експерта-економіста у справах про доведення до банкрутства описала Т. Міщенко, зауваживши, що чинне законодавство таких умов не визначає [9]; це спостереження суперечить припущенню про суто нормативну зумовленість попиту, оскільки в цій категорії справ рішення ухвалює саме замовник. Інституційне пояснення пропонують В. Жук, Є. Попко та О. Лукова, які виводять складність економічної експертизи з її подвійної детермінованості правом і бухгалтерським обліком [10]. Порівняльну перспективу додає В. Бондаренко-Берегович, для якого ключем є акредитація за міжнародними стандартами та відкриті реєстри [11], а А. Padalka на матеріалі протидії кіберзагрозам показує, як швидко методична база відстає від складності об'єктів дослідження [12]. Прикладний бік оцінювання воєнної шкоди опрацював К. С. Лукавенко, дійшовши висновку про потребу окремого методичного апарату [13].

Зарубіжні дослідження працюють в іншій системі координат, розглядаючи експертизу як товар, а не як процесуальну дію. R. Kerschbamer і M. Sutter



узагальнили лабораторні та польові експерименти на ринках довірчих благ, де покупець не здатен визначити потрібну йому якість, і описали механізми недо- та надлікування [14]; U. Dulleck, R. Kerschbamer і M. Sutter встановили, що вирішальною умовою ефективності таких ринків є відповідальність продавця за результат, тоді як репутація впливає значно слабше [15]. Щодо чинників звернення підприємства до зовнішнього фахівця висновки авторів розходяться: Р. Carey і G. Tanewski пояснюють його поєднанням агентських мотивів і браку внутрішніх ресурсів [16], К. Mole, D. North і R. Baldock зводять пояснення до розміру фірми та виявляють поріг приблизно у десять працівників [18], а S. De Bruyskerе зі співавторами переносять акцент із характеристик фірми на якість комунікації між консультантом і власником-керівником [17]. Класичну основу для трактування попиту на експертизу як похідного заклав М. Bronfenbrenner, уточнивши правила еластичності, сформульовані ще А. Маршаллом [19].

Виділення невирішеної частини проблеми

Попри значний доробок, невирішеним залишається питання про те, які мотиви спонукають суб'єкта господарювання замовити економічну експертизу і в якому співвідношенні ці мотиви перебувають в українських умовах. Наявні праці або описують нормативну рамку, або аналізують завантаження державних установ, проте не пропонують класифікації детермінант, придатної для пояснення того, чому скорочення загальних обсягів експертиз супроводжується зростанням питомої ваги господарського сегмента.

Мета статті

Метою статті є обґрунтування типології детермінант попиту на економічну експертизу за мотивом замовника та визначення співвідношення виокремлених груп в українських умовах.

Наукова новизна



Наукова новизна полягає в удосконаленні підходу до класифікації детермінант попиту на економічну експертизу, який, на відміну від наявних, групує чинники не за категоріями судових справ, а за мотивом замовника, і в обґрунтуванні продуктової неоднорідності економічної експертизи як передумови коректного аналізу попиту.

Практичне значення

Практичне значення результатів полягає у можливості їх використання Міністерством юстиції України та науково-дослідними установами судових експертиз для обґрунтування кадрового планування і тарифного регулювання, а керівниками підприємств – для вибору продукту економічної експертизи, що відповідає меті звернення.

Методологія

Методи дослідження

Для встановлення динаміки обсягів і структури судово-експертної діяльності застосовано метод відносних величин: розраховано питому вагу сегмента досліджень поза кримінальним провадженням у загальному обсязі експертиз за кожен рік періоду, а також базисні темпи зміни щодо 2021 року як довоєнного максимуму. Для зіставлення кадрових показників використано розрахунок структурних часток за категоріями експертів. Для розмежування продуктів економічної експертизи застосовано класифікаційний аналіз за єдиною ознакою – процесуальним статусом результату. Пояснення поведінки замовника побудовано методом теоретичного моделювання на основі концепції довірчих благ і теорії похідного попиту, що дозволило сформулювати передбачення щодо цінової еластичності та перевірити його на фактичних цінових і строкових параметрах послуги. Типологізацію детермінант здійснено



методом групування за мотиваційною ознакою з наступною перевіркою виокремлених груп на несуперечливість і повноту охоплення.

Джерела даних

Емпіричну базу склали офіційні показники судово-експертної діяльності Міністерства юстиції України за 2020–2025 роки, оприлюднені у розділі «Експертне забезпечення правосуддя» та систематизовані у публікації [1; 2]: загальна кількість проведених експертиз, їх розподіл між кримінальними провадженнями і справами про адміністративні правопорушення, з одного боку, та цивільними, господарськими, адміністративними справами, виконавчими провадженнями і зверненнями фізичних та юридичних осіб, з іншого; чисельність атестованих судових експертів і кількість тих із них, хто не працює у державних спеціалізованих установах; обсяг Реєстру методик проведення судових експертиз. Цінові параметри взято з наказу Міністерства юстиції України від 16.01.2023 № 230/5 [20] та з чинної інформації про вартість експертогодина, встановленої наказом від 06.02.2026 № 322/5 [21]. Нормативну рамку оцінки воєнних збитків досліджено за наказом Міністерства економіки України та Фонду державного майна України від 18.10.2022 № 3904/1223 [3], а масштаб збитків – за оцінкою KSE Institute станом на лютий 2026 року [4] та п'ятою спільною оцінкою потреб на відновлення [5]. Дані про відкриття категорій заяв для юридичних осіб узяті з офіційного повідомлення Реєстру збитків від 29 квітня 2026 року [22; 23].

Інструменти аналізу

Розрахунок питомої ваги, базисних і ланцюгових темпів зміни виконано засобами табличного процесора LibreOffice Calc. Частки обчислювалися як відношення абсолютної кількості експертиз відповідного сегмента до загальної кількості експертиз за той самий рік з округленням до одного десяткового знака; темпи зміни – як відношення показника 2025 року до показника 2021 року.



Розрахунки виконано самостійно за абсолютними показниками, оскільки у частині опублікованих відносних величин виявлено розбіжності з абсолютними даними.

Обмеження дослідження

Результати поширюються на сегмент економічної експертизи, замовниками якої виступають суб'єкти господарювання, і можуть потребувати коригування для інших видів судових експертиз. Відомча статистика не виділяє окремо кількість саме економічних експертиз, замовлених підприємствами, тому розрахунки спираються на агрегований показник, у якому господарські замовлення не відокремлені від цивільних та адміністративних. Період спостереження охоплює роки дії воєнного стану, що обмежує можливість екстраполяції на довоєнні умови. Діяльність Донецького науково-дослідного інституту судових експертиз фактично припинена через тимчасову окупацію, що спотворює територіальний розподіл навантаження. Тіньова частина ринку не піддається спостереженню і залишається поза розрахунками.

Результати

Класифікаційний аналіз за процесуальним статусом результату дозволив виокремити чотири продукти, які в наявних працях розглядаються як єдине ціле. Судова економічна експертиза призначається ухвалою суду або постановою слідчого і має доказову силу в межах провадження; позасудове експертне дослідження виконує атестований експерт на договірних засадах за тією самою методикою, але без процесуального призначення; висновок на замовлення сторони готується для підсилення позиції у спорі, який триває або лише прогнозується; аналітичний висновок аудиторської чи консалтингової компанії не породжує процесуальних наслідків і обслуговує внутрішнє управлінське рішення. Продукти розрізняються ціною, строком і правовими наслідками, проте



конкурують за одного замовника. Пропозицію формують державні спеціалізовані установи, атестовані експерти-приватники, внесені до державного реєстру, та аудиторсько-консалтингові компанії, що працюють переважно у позапроцесуальній аналітиці [7].

Розрахунки за відомчою статистикою показали різноспрямовану динаміку сегментів. Загальний обсяг експертиз науково-дослідних установ судових експертиз скоротився від 138 042 у 2021 році до 54 878 у 2025 році, тобто на 60,2 %. Сегмент досліджень поза кримінальним провадженням, куди входять цивільні, господарські та адміністративні справи, виконавчі провадження і звернення фізичних та юридичних осіб, становив 16 321 дослідження у 2020 році, зріс до 24 881 у 2022 році та скоротився до 9 752 у 2025 році, тобто на 56,6 % щодо 2021 року. Питома вага цього сегмента змінювалася від 12,6 % у 2020 році до 19,9 % у 2022 році та 17,8 % у 2025 році. Отже, за загального скорочення обсягів на 60,2 % господарський сегмент скоротився на 3,6 відсоткового пункту повільніше, а його структурна вага зросла на 5,2 відсоткового пункту порівняно з 2020 роком.

Кадрові показники демонструють паралельний зсув у бік недержавного сегмента пропозиції. Загальна кількість атестованих судових експертів становила 6 293 особи у 2020 році, знизилася до 5 916 у 2022 році й відновилася до 6 468 у 2025 році. Кількість експертів, які не працюють у державних спеціалізованих установах, зросла з 516 до 665 осіб, а їхня питома вага – з 8,2 % до 10,3 %, тобто на 2,1 відсоткового пункту за шість років [1; 2].

Методичне забезпечення виявляє диспропорцію між обсягом наряду та його інструментальною підтримкою. Реєстр методик проведення судових експертиз розширився з 1 288 позицій у 2020 році до 1 421 у 2025 році, причому на економічну експертизу припадає 110 методик, тобто 7,7 % переліку, тоді як експертиза матеріалів, речовин та виробів забезпечена 421 методикою [1].



Цінові та строкові параметри послуги змінювалися швидше за інфляційний фон. Вартість однієї експертогодина у 2023 році становила 238,98 грн [20], а з 25 лютого 2026 року – 458,01 грн без ПДВ [21], тобто зросла в 1,92 раза за три роки. Зростання тарифу не супроводжувалося пропорційним розширенням державного сегмента пропозиції, натомість частка приватних експертів підвищилася, а строки проведення досліджень у державних установах подовжилися.

Воєнний сегмент замовлень отримав завершену інституційну рамку впродовж 2022–2026 років. Методика визначення шкоди та обсягу збитків залишає замовникові два шляхи: незалежну оцінку або судову експертизу чи експертне дослідження [3]. 29 квітня 2026 року Міжнародний реєстр збитків, завданих агресією РФ проти України, відкрив п'ять категорій заяв для юридичних осіб і держави, серед них пошкодження критичної та некритичної інфраструктури і втрату активів; заяву через портал «Дія» може подати будь-яка юридична особа незалежно від форми власності [22; 23]. Раніше, у грудні 2025 року, держави-учасниці підписали конвенцію про створення Міжнародної комісії з розгляду претензій, тож зафіксовані в реєстрі заяви згодом оцінюватимуть по суті.

Групування чинників за мотиваційною ознакою дало типологію з трьох груп. Примусові детермінанти породжені процесуальною необхідністю, коли без експертизи справа не рухається, і попит тут майже нееластичний за ціною. Захисні спрямовані на мінімізацію ризику санкцій і майнових втрат, як в оскарженні податкових донарахувань, і реагують передусім на співвідношення ціни експертизи з розміром загрози. Проактивні пов'язані з підготовкою управлінського рішення, залученням капіталу чи оцінкою для цілей звітності, і саме вони найчутливіші до рівня довіри до інституту експертизи. Перевірка груп на повноту показала, що кожне з описаних у літературі підстав звернення



підприємства до експерта розподіляється між ними без залишку, а перетин виникає лише у воєнному сегменті, де документування збитків за формою є проактивним, а за походженням мотиву – захисним.

Обговорення

Інтерпретація результатів

Зростання питомої ваги господарського сегмента за одночасного падіння абсолютних обсягів пояснюється тим, що дві частини попиту мають різну природу. Кримінальний і адміністративний потік залежить від активності правоохоронної системи, яка у воєнні роки перерозподілила ресурси, тоді як господарські замовлення породжуються майновими інтересами підприємств, що зберігаються незалежно від навантаження на слідство. Теорія довірчих благ пояснює, чому підприємство взагалі купує такий продукт: замовник не здатен оцінити якість висновку ані до його отримання, ані здебільшого після, оскільки перевірка вимагала б тих самих спеціальних знань, задля браку яких експерта й наймали [14]. Через це вибір спирається на сигнали, що заміщають пряму оцінку якості: факт атестації та внесення до реєстру, кваліфікаційний клас, репутацію установи, іноді й ціну. Зафіксоване зростання частки приватних експертів на 2,1 відсоткового пункту означає, що сигнальна функція реєстру поступово відокремлюється від державної належності виконавця.

Похідний характер попиту пояснює його низьку цінову чутливість у примусовому сегменті. Якщо припустити, що замовник послідовно зіставляє вартість дослідження з ціною блага, заради якого воно купується, то еластичність має спадати мірою зростання цієї ціни [19]. Зростання тарифу в 1,92 раза за три роки при збереженні структурної ваги господарського сегмента підтверджує це передбачення: подорожчання не витіснило замовників там, де на кону значні активи. Натомість бар'єри виявилися неціновими. Очікування перетворюється



на самостійний строковий бар'єр, що діє незалежно від ціни, до нього додаються невизначеність результату та раціональне побоювання, що об'єктивний висновок обернеться проти самого замовника, адже довірче благо, яке водночас є доказом, здатне підтвердити позицію опонента. Диспропорція методичного забезпечення, за якої економічний напрям має 7,7 % переліку методик, підсилює обидва бар'єри одночасно, подовжуючи строки й знижуючи передбачуваність результату.

Порівняння з іншими дослідженнями

Отримані результати узгоджуються з висновком І. К. Шушакової та Ю. В. Гершман щодо структурної адаптації експертної системи і посилення недержавного сегмента [1], проте розходяться з ним у поясненні причин: наведені розрахунки показують, що зсув зумовлений не лише зовнішніми обставинами воєнного стану, а й відмінною природою двох частин попиту. Висновок Т. Міщенко про відсутність законодавчо визначених умов звернення до експерта-економіста у справах про банкрутство [9] підтверджується тут з іншого боку: саме там, де примусова детермінанта слабка, обсяг замовлень найбільше залежить від мотиву замовника. Позиція Я. І. Мулик про вузькість правових функцій експерта-економіста [7] і аргументація В. Бондаренка-Береговича щодо потреби відкритих реєстрів та акредитації [11] знаходять кількісне підтвердження у диспропорції методичного забезпечення.

Щодо внутрішньофірмових чинників результати ближчі до позиції Р. Carey і G. Tanewski, які пояснюють звернення поєднанням агентських мотивів і браку внутрішніх ресурсів [16], ніж до підходу К. Mole, D. North і R. Baldock, що зводить пояснення переважно до розміру фірми [18]. Відмінність може пояснюватися тим, що в українських умовах вирішальною є не складність завдання, а неможливість надати внутрішньому аналізу процесуальний статус, тобто саме та властивість, якої власна фінансова служба підприємства дати не



може. Висновок U. Dulleck, R. Kerschbamer і M. Sutter про пріоритет відповідальності продавця над репутаційними механізмами [15] пояснює, чому в Україні інституційні гарантії якості важать більше за ринкову саморегуляцію, а спостереження S. De Bruyskere зі співавторами щодо ролі взаємного розуміння між консультантом і замовником [17] узгоджується із чутливістю проактивного шару попиту до рівня довіри.

Наукова новизна (розгорнуто)

Удосконалено підхід до класифікації детермінант попиту на економічну експертизу: на відміну від наявних класифікацій, побудованих за категоріями судових справ, запропонована типологія групує чинники за мотивом замовника, виокремлюючи примусові, захисні та проактивні детермінанти, що дозволяє пояснити різну цінову чутливість сегментів у межах одного ринку. Набуло подальшого розвитку трактування економічної експертизи як продуктово неоднорідного блага: обґрунтовано, що чотири продукти, розмежовані за процесуальним статусом результату, реагують на різні чинники, а їх об'єднання в єдиний ринок приховує відмінну поведінку покупця. Вперше на основі відомчої статистики за 2020–2025 роки кількісно показано, що господарський сегмент судово-експертної діяльності скорочувався повільніше за загальний обсяг, а його структурна вага зросла на 5,2 відсоткового пункту, що дає підстави трактувати спостережувану динаміку як структурну перебудову ринку, а не як згасання попиту.

Практичне значення (розгорнуто)

Запропонована типологія може використовуватися Міністерством юстиції України та науково-дослідними установами судових експертиз при кадровому плануванні: оскільки примусовий сегмент майже нееластичний за ціною, а господарський виявився стійкішим за процесуальний потік, розподіл штатної чисельності та методичних розробок доцільно узгоджувати зі структурою



мотивів, а не лише з кількістю призначених судом досліджень. Розрахована диспропорція методичного забезпечення, за якої економічний напрям забезпечено 7,7 % переліку методик, є прямою підставою для перегляду пріоритетів наповнення Реєстру методик. Для керівників підприємств практичну цінність має розмежування чотирьох продуктів: у ситуаціях, де процесуальний статус висновку не потрібен, позасудове експертне дослідження дає той самий аналітичний результат без очікування процесуального призначення, тоді як у спорах про значні активи цінова складова відходить на другий план порівняно зі строком і передбачуваністю результату.

Висновки

Установлено, що економічна експертиза є продуктово неоднорідним благом: чотири продукти, розмежовані за процесуальним статусом результату, конкурують за одного замовника, проте розрізняються ціною, строком і правовими наслідками, а отже реагують на різні детермінанти попиту.

Доведено, що скорочення загального обсягу експертиз науково-дослідних установ судових експертиз на 60,2 % за 2021–2025 роки описує структурну перебудову ринку, а не згасання потреби: сегмент досліджень поза кримінальним провадженням скоротився на 56,6 %, а його питома вага зросла від 12,6 % до 17,8 %, тоді як частка атестованих експертів поза державними установами підвищилася від 8,2 % до 10,3 %.

Встановлено, що обмежувачі попиту мають переважно неціновий характер: зростання тарифу експертогодина в 1,92 раза за три роки не зменшило структурної ваги господарського сегмента, тоді як вирішальними бар'єрами залишаються строк очікування, невизначеність результату та ризик отримати висновок на користь опонента, що додатково посилюється забезпеченістю економічного напрямку лише 7,7 % переліку методик.



Обґрунтовано типологію детермінант попиту за мотивом замовника з поділом на примусові, захисні та проактивні, і показано, що в українських умовах попит тримається на примусово-захисному ядрі, тоді як проактивний шар залишається тонким.

Визначено, що воєнний чинник має двоскладову природу: первинне документування збитків є одноразовим сплеском, тоді як похідні від нього позовні, страхові та компенсаційні процедури формують сталу лінію замовлень, орієнтовану на доказову реконструкцію розміру втрат, а відкриття категорій заяв для юридичних осіб у міжнародному реєстрі збитків закріпило цю лінію інституційно і поступово розширює проактивний шар попиту.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з формуванням статистичного ряду, який відокремлював би замовлення суб'єктів господарювання від процесуального потоку, що дозволило б перевірити запропоновану типологію кількісно та оцінити співвідношення виокремлених груп за галузями і регіонами.

Список використаних джерел

1. Шушакова І. К., Гершман Ю. В. Розвиток судово-експертної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Бізнесінформ*. 2026. № 1. С. 33–41. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2026-1-33-41>
2. Експертне забезпечення правосуддя. Міністерство юстиції України. URL: https://minjust.gov.ua/zvitnist/expert_support_of_justice
3. Про затвердження Методики визначення шкоди та обсягу збитків, завданих підприємствам, установам та організаціям усіх форм власності внаслідок знищення та пошкодження їх майна у зв'язку із збройною агресією російської федерації, а також упущеної вигоди від неможливості чи перешкод у провадженні господарської діяльності: наказ Міністерства економіки України,



Фонду державного майна України від 18.10.2022 № 3904/1223. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1522-22>

4. Прямі збитки інфраструктури України від війни сягнули вже \$197 мільярдів – KSE. *Укрінформ*. 2026. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/rubric-vidbudova/4155258-prami-zbitki-infrastrukturi-ukraini-vid-vijni-sagnuli-vze-197-milardiv-kse.html>

5. Updated Ukraine Recovery and Reconstruction Needs Assessment Released. World Bank Group. 2026. URL: <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2026/02/23/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>

6. Пугаченко О. Б., Фоміна Т. В. Права та обов'язки експертів з економічних питань у профільному і процесуальному законодавстві. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*. 2023. Вип. 9(42). С. 20–32. DOI: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9\(42\).20-32](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2023.9(42).20-32)

7. Мулик Я. І. Нормативно-правове забезпечення економічної експертизи: стан та вдосконалення. *Економіка та суспільство*. 2021. № 28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-28-9>

8. Ревякіна Т. А. Проблемні аспекти участі судового експерта у господарському судочинстві. *Економіка та право*. 2021. Т. 62, № 3. DOI: <https://doi.org/10.15407/econlaw.2021.03.010>

9. Міщенко Т. Умови та особливості проведення судово-економічної експертизи у справах про доведення до банкрутства. *Економіка та суспільство*. 2021. № 25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-25-6>

10. Жук В., Попко Є., Лукова О. Експертна верифікація обліку фінансових інструментів: інституціональний аспект. *Економіка та суспільство*. 2023. № 57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-57-28>



11. Бондаренко-Берегович В. Судово-експертна діяльність у світі: інституційні особливості та перспективи для України. *Українська поліцейстика: теорія, законодавство, практика*. 2025. № 1(13). С. 36–42. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-9261-2025-1-13-6>
12. Padalka A. Forensic and technical criminalistics support in cybercrime investigation: countering cyber threats in Ukraine. *Revista Científica General José María Córdova*. 2022. Vol. 20, № 38. P. 407–423. DOI: <https://doi.org/10.21830/19006586.901>
13. Лукавенко К. С. Визначення судовою економічною експертизою збитків, завданих унаслідок збройної агресії проти України. *Вісник Луганського навчально-наукового інституту імені Е. О. Дідоренка*. 2023. URL: <https://luhbulletin.dnuvs.ukr.education/index.php/main/article/view/120>
14. Kerschbamer R., Sutter M. The Economics of Credence Goods – a Survey of Recent Lab and Field Experiments. *CESifo Economic Studies*. 2017. Vol. 63, № 1. P. 1–23. DOI: <https://doi.org/10.1093/cesifo/ifx001>
15. Dulleck U., Kerschbamer R., Sutter M. The Economics of Credence Goods: An Experiment on the Role of Liability, Verifiability, Reputation, and Competition. *American Economic Review*. 2011. Vol. 101, № 2. P. 526–555. DOI: <https://doi.org/10.1257/aer.101.2.526>
16. Carey P., Tanewski G. The provision of business advice to SMEs by external accountants. *Managerial Auditing Journal*. 2016. Vol. 31, № 3. P. 290–313. DOI: <https://doi.org/10.1108/MAJ-12-2014-1131>
17. De Bruyckere S., Verplancke F., Everaert P., Sarens G., Coppens C. The Importance of Mutual Understanding Between External Accountants and Owner–Managers of SMEs. *Australian Accounting Review*. 2020. Vol. 30, № 1. P. 4–21. DOI: <https://doi.org/10.1111/auar.12251>



18. Mole K., North D., Baldock R. Which SMEs seek external support? Business characteristics, management behaviour and external influences in a contingency approach. *Environment and Planning C: Politics and Space*. 2017. Vol. 35, № 3. P. 476–499. DOI: <https://doi.org/10.1177/0263774X16665362>
19. Bronfenbrenner M. Notes on the Elasticity of Derived Demand. *Oxford Economic Papers*. 1961. Vol. 13, № 3. P. 254–261. DOI: <https://doi.org/10.1093/oxfordjournals.oep.a040871>
20. Про встановлення вартості однієї експертогодина у 2023 році: наказ Міністерства юстиції України від 16.01.2023 № 230/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0084-23>
21. Вартість. Одеський науково-дослідний інститут судових експертиз. URL: <https://ondise.minjust.gov.ua/price/>
22. Register of Damage for Ukraine Announces Launch of Claims Categories B1.1, B1.2, C1.1, C1.2 and C3.1 for Legal Entities and the State of Ukraine. Register of Damage for Ukraine. 2026. URL: <https://rd4u.coe.int/en/-/register-of-damage-for-ukraine-announces-launch-of-claims-categories-b1.1-b1.2-c1.1-c1.2-c3.1-for-legal-entities-and-the-state-of-ukraine>
23. Register of Damage for Ukraine begins accepting business claims. *LIGA.net*. 2026. URL: <https://biz.liga.net/en/all/economic-policy/novosti/register-of-damage-for-ukraine-begins-accepting-business-claims>